

mennesk- Evolusjon



Sigbjørn Skåden
Kari Utsi Jørgalan

Metode

Beaivváš

Go Madame Blavatsky vázzá ráhppáid bajás Oavdojoavkku čoahkkimii. Dien eahkeda, čakčamánu 7.b. jagis 1875, New York Citys, viđat máddonáli áiggis. Lea juo guđat máddonáli inkarnašuvdna vuolggahuvvon. Gahččan heastačielggis Mingrelias Čáhppesmeara nuortagáttis aktanuppelohkái jagi ovdal. Komáhtalaš. Nagir. Nissona siskkimussii gilvojuvvo siepman. Siepman luotkana su siste. Olggos sus. Šaddá. Máilbmin. Sáras sárrasii njaldása olbmooažži binnán. Ođđasit kalibrerejuvvo. Boahtteáiggeolbmuid koloniiija, soames njárggas davveoarjjit Mexicos, lea sadji gos guđat máddonáli galgá čihččeda vuordit. Kontineanta galgá govddiidit Jaskesábis. Ja ollásmahttit olbmo. Muitu ovddit máddonális, mii čáhppes fámuin duolvviduvvon, vuojui áhpái. Lea gáiddus jupma. Muhto dál. Viđat máddonáli áiggis. Gávdnojit ain Máilmmi ravddain njealjáda bázahusat. Sii guđet eai čuvvon Atlantisa áhpparassii. Muhto ain ellet.

Caput/7

Papa Nui bázzenjeaidit ledje jávkadan paschalococos disperta pálmma. Go suolu jorggihii sin vuostá ja siskkil bávkkihii, de fallehedje sii mañemusa mii skihččái almmi guvlui. Báccit mat ledje ceggejuvvon sullui geahčadedje servvodaga. Go báccit gahčče, de jorggihedje olbmot guhtet guoimmiideaset siskkožii. Borrangohte. Das muitalit vuosttaš eurohpalaččat. Sullo áiggis ovdal go sii bohte. Beannot jahkečuodí mañel, jagis 1866, vuostáiváldá mañemus vuostehágolaš bázzenjeaidi evangeliuma. Sullui leat čuođilogi bázzenjeaidi báhcán. Akte ledje logi duháha. Odne eai gávdno šat Paschalococos dispertat Eatnama nalde. Suolu erodere dađistaga nulla guvlui, doidá ruotnasa eret. Dassáži go visot bázzenjeaidit leat jávkan.

Collum/6

Cortésa mearas, duhátkilomehternjárgga suojis, cibmu čielgeoistar bodnegeđggiin. Olbmot duddjojit skálžžuin čikņagedggiid, hengejit daid čeabet birra, dadjet. Geđggiin. Lea vuoibmi mii lea meara vuoibmi. Čikņaguoddi šaddá meara ritman. Šaddá meara miellamáššun. Nugo diehtti, conquistadora, guhte jorgalii logiduháhiid aztekaid ádeleaset vuostá. leš. Soames beaivvi

1547 juovlamánus. Vuojui cakkasčalmmiid ja láđđásit meara bodná. Maiddái čielgeoistaris, Cortésa meara botnis, leat cakkasčalmmit, báldda bálddalaga. Ivdnás skálžžu ravddas. O, jurddaša čielgeoistar, go áicá hámi vuodjume bodná. O.

Membra superiora/5

Jus loktet giedaid gilggain bajás, ovddasguvlui ja oainnádahkii. Dasto. Jorgalat giehtaváimmuid bajás. Albmana viđat máddonáli giehtaváibmu dutnje. Barggu gárta. Ja eallima. Profetiija Ahau Katún dadjá dan maid oainnát jávkat mearehis kataklysmas. Beaivváža jorggihit mis eret. Mánu ámadaju jorggihit mis eret. Vara golgat muoraid ja geđggiid badjel. Go jávkan mánnu vuot vuoseha láđas ámadajus, de galgá buot varra boahtit. Don. Viđat náli mánná. Luoitte giedaidat. Divtte vara golggiidit. Daidda.

Membra inferiora/4

Jagis 1942 gesset brihttalaččat beavrrihis doardnahuksehusaid merrii. Guhkes juolggit nábárduvvojit sáttobodná Themsenoivoša mearasáivvas. None shall pass, dadjet hámit. Čáhceihtideaddjit stális ja betonņas main divrečalmmit áicilit leat suvvolii čalmmát. Vašálašvuhtii čalmmát. Dasto. De goas fal. Leat dat mañisbáhccin. Siskkáldasat jápmán, njozet jávki suveniirat, luitojuvnon mearasáivarávdnjái oapmin. Dasto leat. Dušše vuoiņastansadjin skávlliide. Muhto luonddu čáhceihtideaddjit gal eai doaje čáhcegierraga, eai leat eatnamii čatnamis. Čáhceihtideaddjinjiņnelas ruohtá varrásiin čielgge nalde. Juolggit mat nu geahppasit guoskkastit gierragii leat alladását dovddaorgánat, dego guorri guhte bidjá. Bealji eatnama vuostá. Diktá čáhceihtideaddji julggiidis leat eanadaga seismográfá. Juolggit dovdet doarggistemiid albmeravdda dobbelis. Sparaidemiid. Bivddáhasa dáistaleapmi čázeoivviin. Čáhceihtideaddjivaris dovdá njiņnelasa. Su čielggi. Ovttas čeassaba gierraga lábi sparaideami guvlui mii lea jávkkohagas. Easka go njiņnelas čealáda. Goddit. Guođđá son nissončielggi. Čuovvula njiņnelasa. Ovttas njammaba sálláša guorosin. Guođđiba dan dego gohppojuvnon garra čázeoaivái.

Thorax/3

Goalmmát nális šattai čivga urbin olbmo gorudii. Árbbolaš šattai dassáži go loahpas gahčai. Eadneolbmo rattis. Ja šattai ođđa olmmožin. Dál lea ná dušše dihto šattuin. Šaddoálgu. Laskkakeahtes sahkkeheapmi. Šaddet gieddedáđira nađas almmá veahki haga. Sealla čuoldásan alddis gieddedáđiris. Vilges urbbit mat luotkanit gieddedáđira sevdnjes nađas. Urbbit. Giktalit lottiid, unnán gieddedáđira šaddoálgguin ollašuttet vuorbiset; gahččat eatnamii. Ja ieža šaddat gieddedáđirin. Nugo goalmmát náli olbmot gahčče rattis eatnamii. Loddeámadajuideasetguin. Ja elle olmmožin. Odne ain. Čiñadit olbmot dolggiiguin. Dáhtokeahtes muitomearka olbmui mat akte ledje. Urbi mii mielavuolis muittuha min. Loddeámadajuin. Mat akte gehčče ruovttoluotta go mii guovlaleimmet vulos šelges čáhcegierragii.

Dorsum/2

Gasku Eurohpá lea Arlbergčahca. Gohpi mii čatná aktii Lechtalgáissiid ja Verwalla. Čuohtenar jagiid lei čahca olmmošmeahtumis givrodatgeahččaleapmin, oaivveheames geaidnun nuortta ja oarjji gaskkas. Arlberg sirrii máilmmi, sirrii giela, sirrii čázi. Birgetmeahtun čahca hábmii olbmo geahčastaga. Geahčadettiin nuortan Wienis lei eananguovlu čaza duohken veadjemeahtun. Sii gohčodedje eananguovllu Vorarlbergan. Eananguovlu Arlberga duohken. Odne Vorarlbergas. Eallá ain alemannalaš čearddaid giella, mat válde guovllu gaskaáiggi álggogeahčen. Gáhttejuvvon. Bairalaš wienergielas nuorttabealde gáissi guođohedje Vorarlberga mielkeboanddat omiideaset vággevilttiin. Arlbergii muohtá. Suddá. Ja ođđasit muohtá. Odne lea gáisi čađaborejuvvon. Togat. Biillat. Olbmot. Geahčastagaiguin ovddasgvlui. Tuneallaseavdnjadassii. Ii goassege bajás guvlui. Veadjemeahtumis čaza guvlui. Bajábeal almmi guvlui.

Abdomen/1

Waldenis čállá Thoreau: Jurdagii lea juohke rievdadus oavdu; muhto rievdan lea oavdu mii dáhpáhuvvá čađat. Guorká. Šaddá čoliid siste. Čehppodat cieggan parasihhtagođđosii dahká ahte guorká ipmirda iežas fertet eallit

earáid dieđekeahtá. Guossoheaddjis šaddá guorká ilmmá dávdamearkkaid haga. Akta nubbi lađas šaddá guorkáoavvis ja deavdá guossoheaddji. Dahká guhkes ráiddu. Jagis 2017 dáistalii Davvi-Dakota siouxálbmot čáhppes gearbmašiin. Jurdda lea: Ovtta nuppi lađđasa gearbmašis hávdádit eatnama vuollái, diktit frackingoljju njoallut dan 1900 kilomehter guhku vuovdda. Ii, dadjá siouxálbmot. Ii šat. Ii dás. Guorká bonjada. Earáid fuomáškeahtá. Ođđa lađas šaddá guorkáoavvis, laktása daidda duhátlohkosaš lađđasiidda mat njomodit guossoheaddji čađa. Juohke guorkálađas lea siepman. Ođđa máhtun. Juohke áidna guorká lea máŋga duháha guorkkát main lea dáhttu. Hábmets vuorbiset. Thoreau čállá: Nu lahka leat mii čadnon eallimii ahte mii dadjat. Dát. Lea áidna geaidnu. Muhto. Duohtavuohta lea. Gávdnojit seamma ollu geainnut go maid mii sáhttit sárgut. Rádusaid guovddážiis.

Mánnu

Vuosttaš máddonáli dahke sevdnjes jiehtanasat. Stoalpput dahkkon eteris ja muolddus mat leat gođđásan aktii, veallánedje jierpmálašvuoda tigeriid bániid ovdii, mieđis dikte iežaset borrojuvvot. Vissisvuodain. Ahte sin gahččan lei oassi dan stuora bonjis. Jagi vuosttaš beavvis, ovdal go muohtái, lážii ipmil Tezcatlipoca, vuosttaš máddonáli maŋemus, iežas tigeriidda, divttii ávdnasa inkarnerejuvvot tigeriid vuovddaide. Muohtá. Jahkodagat molsašuvvet. Jagis 1854 vuodju skiipa dálkeseainnis Buori doaivaga njárgga olgolis. Son guhte ceavzá, nisu, boahá gáddái bávtiid buohta. Savdnjila mearračázi. O.a.v.d.u. Nisu vuolgá. Kašmirii. Tibetii. Javai. Joatká. Joatká. Čakčamánu 7.b. jagis 1875 vázzá soames ráhppáid bajás New York Citys. Nissongoruda siste gievvuda esoterálaš gobmi, dáhttu. Galgá. Olggos Máilbmái. Dat dadjá: Guhkin boahhteáiggis, čihččet máddonáli gearddi čomas, galgá Eanan šaddat mánnun. Ja dat mánnu. Galgá gilvit vuosaidis. Nugo min mánnu gilvvii. Min dása. Merkur planehtas galgá ođđa botnji hábmejuvvot, janusámadadju mii speadjalastá min áiggi Eatnamis. Dego ráddiluvvon muorrabázahusat, gávuhuvvon áibmogearddi guvlui.



Miriam Sentler - Mining Myths (2023) sketch, pastel pencil on paper.

menneskEvolusjon notáhta

«menneskEvolusjon» lea teakstaráidu maid čállen 2016 čakčadálvvi dingojuvvon buktun antologijai dan fiinna Utenfor allfarvei nammasaš Hárštták-lágádusa ovddas. Dát lea teakstabirrajohtu mii háliida dan maid namma máinnusta: Dadjat juoidá olmmošlaš-evolušuvnnalaš dilálašvuodain, olbmo iežas evolušuvnnalaš ovdáneamis, muhto eanemusat čatnat dán ovdáneami olbmuid evolušuvdnajodiheaddji váikkuhemiide birrasii, movt eanajorbadasa vuorbi min áiggis, ja jáhkkmis dađistaga eanet boahtteáiggis, lea olbmo hálddus.

Ovdalaččas lei mu diehtu teosofijias ja Madame Helena Blavatsky máddonálleteorijias vuodđun máilmmi mannolaga čilgemii oalle birzzas, muhto muittuhuvvojin ja lohken dan birra dalle go ledjen rámmaráhkkanusa ohcame, láidesteami ja struktuvrra dasa maid háliidin dadjat dáiguin teavstaiguin. Madame Blavatsky odđaoskkolaš oahppa, mii áinnas navdojuvvo odđáigásaš oarjemáilmmi teosofijia vuodđun, ja erenoamážit máddonálleteorijia, lea

munnje ovtta ládje nu guhkkín duohtadilis ahte neaktá goasii guoimmuheapmin, muhto nuppe dáfus dego maiddá livččii guoskkaheame juoidá mearkkašahti. Áibbas vuodus dadjá máddonálleteoriija ahte olmmošlaš evolušuvdna eanajorbadasas dáhpáhuvvá čiežaceahkát ovdáneami bokte maid Blavatsky gohčoda máddonállin. Olbmot ássat eanajorbadasas čieža áigodagas, čieža nális, ja ovdal go čihččet nálli lea jávkan leat olbmot guorbadan eanajorbadasa ja dahkan nu ahte das ii leat šat orohahti, dego mánnun. Go olbmot leat golahan ovtta eanajorbadasa ja dahkan dan dego mánnun mas ii leat orohahti, de vuolgá siepman iežá eanajoradassii mii lea lahka ja birrajohtu geardduhuvvo doppe. Blavatsky teoriijas lea min mánnu ovddit eanajorbadas mas olbmot ásse, ja go mii leat golahan eanajorbadasa mas mii leat dál, de joatká olbmo mannolat boahhteáiggis viidáseappot Venusii. Muhto dál leat nappo Tellusis, olles leavttuin manname guđat máddonáli áigái. Čihččet ii leat nu beare guhkkín. Orro áibbas absurda, muhto seammás balddihahti aiddolaš.

Munnje lea dego máddonálleteoriija visot absurdavuodáinis allegoralaš vugiin cuige ilgadis boahhteáigescenario, orro dego hui árra deterministalaš einnostus das maid eatnašat mis duodáin easka leat ipmirdan ja njiellagohtán mañemus logijagis, ahte mii olbmot leat vuojeheame eanajorbadassamet njuolga ekologalaš gopmáneapmái. Dan čuovggas sáhtta máddonálleteoriija maiddá leat čalbmies genijadahkku, dakkár frankensteinboragas maid Blavatsky hábme bidjan dihte sániid dakkárii masa su mielas ii lean eará giella, muhto mii guhkkín Blavatsky boahhteáiggis muhtin ládje dávista go deaivvada olmmošdahkkon dálkkádatheahtediliin. Dego telegráfa guhte rievdata sáttasáni signálačoakkáldahkan mii sáhtta sáddejuvvot vuostáiváldiide olggobeal lagamus olámuttu. Dát guovttebealátvuolta dagai máddonálleteoriija heivvolaš allegoralaš rámmán teakstabirrajohtui mii dáhttu dadjat juoidá mearkkašahti otná ja ihttá máilmmi birra. Dasa lassin addá Madame Blavatsky oahppa beasalatšvuoda rikkis ja inteansa gillii ja tiipagallerijai, mii fas dahká ahte dat áibbas absurda ja dat fáhkkašlaš mearkkašahttivuolta sáhttiba snađđet vuostálaga teavsttaid bokte dakkárin mii oktánis lea sihke hui eahpeduolta ja hui duohta.

Juohke ovttaskas teaksta birrajođus lea iešalddis assosiatiiva dássádaddan gaskal áigeguovdilis máddonáli ja soames olbmogorutoasi, oainnat go anatomiija han heivvolaččat juohkáge olbmogoruda čieža váldomáddodatoassái, nugo Blavatsky máddonálit maiddá leat čieža. Divttiidettiin olbmogoruda leat oassin birrajođu ráhkkanusas galgá dat leat muittuhussan ja čielggadeapmin das maid mii olbmot loahpa loahpas lea manaheame, teavsttain ja boahhteáiggis. Hearvás lasáhussan dán oktavuodas lea ahte seammás go Madame Blavatsky meroštalai iežas áiggi leat oassin

viđat máddonáli áigodagas, de son indentifiserii álbmogiid iežas áiggis mat elle njealját máddonáli anakronistalaš bázahussan. Dan vuodul movt son válldaha dáid mañisbáhcciid sáhhtá dušše dulkot ahte son oaivvilda daid maid odne navdet máilmmi eamiálmogin. Dainna lágiin soaitá Madame Blavatsky maddái dadjame juoidá das mii gáibiduvvo vai su deterministalaš einnosteamit eanajorbadasa birra eai galgga duohtan šaddat.

Cite this essay:

Sigbjørn Skåden, “menneskEvolusjon,” translated by Kari Utsi, *Metode* (2024), vol. 3 ‘Currents’

Metode

Metode (2024), vol. 3 *Currents*
ISSN 2704-0550

ROM